

KOPLJE - NAJSTARIJE ORUŽJE U POVIJESTI

Koplje je preživjelo od paleolitika do 21. stoljeća

Kineski majstori borilačkih vještina nazivali su koplje “kraljem dugog oružja”. Rukovanje i borba kopljem u odnosu na borbu štapom iziskivala je veću opreznost pri rukovanju i tražila je mnogo složenije tehnike pokreta. Koplje se kod Kineza u borbi uglavnom koristilo za probadanje protivnika

David “Sensei”
Stainko,
prof. kineziologije

POZNATO JE DA SE KOPLJE, kao oružje, smatra jednim od najstarijih oružja i zna se da ga čovjek upotrebljava već od paleolitika; ranije od svih drugih oružja. Koplje je čovjeku u borbi služilo kao oružje za ubadanje protivnika, ali i za bacanje odnosno za gađanje protivnika.

Čovjek je od jednostavne ogoljene grane izradio štap da bi od toga štapa tesanjem vrha nastalo koplje. Kasnije je čovjek već tako vješto tesao i brusio kamen da je od njega mogao izraditi vrške za koplja. Pri svjetlosti prvih baklji spiljski su stanovnici crtali konje, mamute, bizone, jelene kao i druge životinje, kako bi te crteže prije lova gađali kopljima vjerujući da će i u lovu biti iste sreće kao i pri vježbanju. Možemo reći da su ti

crteži bile prve mete, a spilje prva vježbališta za upotrebu oružja koja su se koristila u prvo vrijeme isključivo u svrhu lova, a kasnije i u međusobnim sukobima u borbi za prevlast u zajednici.

Noviji civilizacijski napredak bio je kada su ljudi naučili kako se stvaraju kovine i kako se od njih izrađuje oruđe i oružje. Najprije su upotrebljavali čisti bakar da bi ga kasnije miješali s kositrom te tako dobivali broncu koja je bila mnogo tvrđa

od bakra. Naposljetku je bakar i broncu potisnulo željezo. Prema kovinama koje je čovjek upotrebljavao nazvana su pojedina povijesna razdoblja: bakreno, brončano te željezno doba. Poznato je da je čovjek još u kamenom dobu mogao baciti koplje dovoljno snažno da obori divljač srednje veličine, no tek svakodnevna vježba omogućila mu je vrlo precizno korištenje i gađanje kopljem.

Državni monopol

Još u vrijeme dinastije Shang 1500. g. pr. Krista, u vrijeme brončanog doba, vojnici su upotrebljavali brončane šiljke za svoja koplja. Već tada pojavljuje se oružje slično koplju tzv. Helebarda (koplje-sjekira).

Juriš kopljanika

Poznate vojske naoružane kopljima imali su u 18. st. Meksikanci i Francuzi (kopljanici na konjima). Također poznati jahači i borci s kopljem bili su ruski Kozaci (borilačka vještina zvana - Djigitovka). Među poznatije borce kopljem spadaju i indijski Sikhi, kao i nepalske Gurke. Krajem 19. i početkom 20 st. posebno su se istaknuli Poljski kopljanici. Oni su pred sam kraj Prvog svjetskog rata 1918. u konjaničkom jurišu kopljanika odbacili i potjerali sa svoga teritorija Rusku Crvenu armiju. Taj se juriš smatra zadnjim uspješnim jurišom kopljanika na svijetu.

Poljski kopljanici (Pomeranska armija), pod zapovjedništvom generala Bortnovskog izveli su i zadnji juriš, zabilježen u povijesti svjetskog ratovanja. Godine 1939. jurišali su na njemačke oklopne divizije i njihovo prateće pješništvo (19. korpus - oklopna divizija generala Guderiana). Konjanici protiv tenkova su doživjeli težak poraz nakon kojega ni jedna vojska nije nikada pokušala isto. Koplje je kasnije zamijenjeno puškom na koju se nataknuo bodež bajonet. Danas je jedna od poznatijih garda naoružana kopljima poznata Papinska švicarska garda.

Helebarda je oružje s dvosjeklom šiljatom oštricom pričvršćenom na držak koplja pod pravim kutom. Koplje, kao oružje u staroj Kini, svoju pravu preobrazbu ipak doživljava u vrijeme dinastije Han od 202. g. pr. Krista kada su vojnici počeli koristiti željezne šiljke za svoja koplja te razradili različite tehnike borbe kopljem. U doba cara Han Huan Tia (147. - 68. pr. Krista) u Lojangu je bilo više od 3000 učenika studenata, a vještina borbe kopljem bila je jedna od njihovih obvezatnih tjelovježbi. Kinezi su vadili rudu, talili je u visokim pećima i od nje lijevali oružje mnogo prije nego je Europa naučila tu tehniku. Željezo je bilo, kao i sol, iznimno dragocjeno tako da je car Han Vu Ti, 20. g. pr. Krista, nacionalizirao obje industrije. Tako je proizvodnja željeznog oružja postala državni monopol.

Tek negdje od 500. g. u Kini počinje bolja sistematizacija tehnika borbe kopljem. Među prvim borcima kopljem koji su već imali razrađenu i sistematiziranu tehniku bili su borilački majstori u vrijeme dinastije Tang (618. - 907. g.). Borilačke vještine već su se u svom začetku i južnu, a dijelila ih je rijeka Jang Ce. Objе škole imale su mnogo zajedničkih karakteristika, iako su predstavnici sjevernih škola bili veći pobornici u razvijanju snage svoga tijela dok su predstavnici južnih škola više koristili snagu protivnika da bi ga njome porazili. Borci obju škola obilato su se koristili tehnikama borbe kopljem. Majstori borilačkih vještina sa sjevera čak su poznavali i tehniku kojom su mogli rukom prelomiti protivničko koplje, dok su u nekim južnim stilovima majstori uz pomoć unutrašnje energije (chi) bili u stanju svojim tijelom saviti koplje.

Naginata

Kineski majstori borilačkih vještina nazivali su koplje "kraljem dugog oružja". Rukovanje i borba kopljem u odnosu na borbu štapom iziskivala je veću opreznost pri rukovanju i tražila je mnogo složenije tehnike pokreta. Koplje se kod Kineza u borbi uglavnom koristilo za probadanje protivnika. Kinezi su se njime služili u borbi i da bi blokirali neka druga, također duga, oružja svojih protivnika (mač i sl.). Kopljem su se koristili i u borbi protiv konjanika.

Koplje kao oružje Kinezi nisu bacali na neprijatelja jer prema učenju kineskih majstora borilačkih vještina, ali i tradicionalnom vjerovanju Kineza, oružje se nikada ne baca, jer u protivnom protivnik može uzeti vaše oružje i upotrijebiti ga protiv vas. Kinezi su vještinu borbe kopljem nazivali kung chia chang i prenijeli je u Japan gdje je vještina borbe kopljem doživjela svoj procvat u vrijeme ratnika samuraja sredinom 10. st. da bi od 11. st. borba kopljem, kao i helebardom postala iznimno popularna, posebno u južnim dijelovima Japana te na otoku Okinawi.

Japanci su vještinu borbe kopljem u južnim krajevima Japana, kao i u nekim dijelovima Okinawe, nazivali so jutsu ili ponekad i sode. Samuraji i ninje (tajne obitelji ratnika u Japanu) bili su obučavani u vještinu rukovanja kopljima kao oružjem srednjeg dometa. Japanski ratnici samuraji najčešće su koristili naginatu zbog kratkog sječiva sličnog sablji koje je bilo nataknuo na dugačku drvenu dršku. Naginata je bilo koplje koje je imalo veliku nakrivljenu i naoštrenu oštricu i bilo je oružje čiji je vrh bio sličan japanskoj sablji.

Naginata je tako postala japanska helebarda po uzoru na kinesku s određenim preinakama. Samuraji su koristili naginatu s teškim sječivom, pa je ona ponekad težila i više od 5 kg, dok su se žene u to vrijeme služile naginatom u samoobrani, a koja je bila znatno lakša. U Japanu se i danas, u sistemu tjelesnog vježbanja žena često koriste vještine borbe naginatom koja je za današnje svrhe modificirana i služi isključivo za tjelesno vježbanje. U Japanu postoji i sport borbe s naginatom naziva naginata jutsu u kojoj se žene bore u odjeći za kendo i s helebardama od bambusa.

Japanski borci također su koristili i oružje zvano kama jari, srpasto koplje koje je završavalo s dvije glave: jedne kao kod koplja te druge srpaste. Ukupna dužina ovog oružja, koja je bila slična helebarda, bila je preko 2,5 metra. Vrhom koplja ratnici su mogli udarati i ubadati protivnika, a kukom, tj. srpom zahvaćao bi se i vukao protivnik ili njegovo oružje. Japansko koplje zvano jari (vještina - jari jutsu), u to vrijeme, bilo je mnogo kraće i njegova najveća dužina nije nikada iznosila više od dva metra.

Vještinom borbe kopljem danas se u Aziji većinom služe samo majstori borilačkih vještina. Ipak, u svijetu je najpoznatiji način borbe kopljem, koji se izvodi kao dio folklorne tradicije borilačke vještine Kine, pod nazivom wu shu.

Harpun

O samoj tehnici bacanja koplja, teško je donositi neke zaključke, no po crtežima se pretpostavlja da su osnovne kretnje pri bacanju bile nalik na današnje. Rezultate koji su postizali sportaši nemoguće je uspoređivati s današnjim jer se ne može utvrditi ni precizna dužina kao ni težina njihovih koplja. Osim toga Grci su upotrebljavali specifične petlje (omče) tzv. ankile pomoću kojih su i teža koplja bili u stanju bacati na veće udaljenosti. Bacanje koplja se također od davnina pojavljuje kao samostalna disciplina na raznim natjecanjima gotovo svuda po svijetu. Povjesničar Tacit spominje da su Germani bacali koplje, tzv. Framea na velike daljine. Kod starih Grka, prema nekim kroničarima toga vremena, koplje je bilo dugačko oko dva metra, bilo je tupo i bacalo se pomoću ankile (remena) koji je bio omotan oko sredine tijela koplja. Prilikom izbacivanja remen se odmotavao i koplje je tako dobivalo uzdužnu rotaciju i time je bilo izbačeno

Naginata je imalo veliku nakrivljenu i naoštrenu oštricu i bilo je oružje čiji je vrh bio sličan japanskoj sablji

kao iz pračke i dostizalo velike daljine. Bacalo se i koplje na metu, ali je ono tada imalo šiljak, a bacači su to činili s konja.

Natjecanja u bacanju koplja postojala su i kod afričkih plemena koja su metu često ucrtavala na stablu. Kopljem kao oružjem su se odlično služila afrička plemena Masai, Vahaga, Zulu te Pigmeji. Posebno su se proslavili pripadnici plemena Zulu i njihov vođa Shaka-Zulu i sam odličan ratnik i borac s kopljem. Odlični bacači koplja bili su i američki starosjedioci Indijanci koji su u borbi često koplje bacali s konja. Indijanci su imali razne svetkovine kada su se takmičili u ratničkim vještinama, a između ostalih i u bacanju koplja u čemu su najpoznatiji bili Irokezi koji su za vrijeme najvećeg ceremonijalnog obreda tzv. buska, kada su priređivana i ostala natjecanja, bacali koplje. U Australiji, aboridžini su se vješto služili vrstom koplja zvanim - džilitom (luk i strijelju, nisu poznavali).

Zapis i u Ilijadi

Homerova Ilijada svjedoči da su antički Grci održavali natjecanja u bacanju koplja u daljinu kao i u gađanju određene mete. Bacanje koplja je tako 708. g. pr. Krista uvršteno i u olimpijski program tzv. pentatlon (petoboj). Po crtežima iz toga vremena daje se zaključiti da su se na natjecanjima bacala koplja lakša i kraća od uobičajenih ratnih koplja. Ratno koplje zvano makedonsko (pojavljuje se u doba Aleksandra Makedonskog) bilo je teže i imalo je kovani šiljak na oba kraja i nije se bacalo.

Stari Kinezi nisu bacali koplje iz svog vjerovanja da bi u tom slučaju ostali bez oružja. Taj problem vješto su riješili stanovnici Arktika, Eskimi. Eskimi u početku izrađuju svoja koplja tzv. harpune, od kostiju jer nemaju ni drveta ni metala. Harpun je vrsta koplja s dva ili tri šiljka. Tek u novije doba počeli su se služiti tekovinama suvremene tehnike. Osnova tehnike bacanja harpuna sastojala se od toga da je kraj harpuna (koplja) bio povezan tetivama, kožom ili konopom tako da ga je bacač mogao povući zajedno s plijenom. Eskimi su ratovali vrlo rijetko i slove za iznimno miroljubiv narod, a svoju vještinu bacanja koplja koriste samo u lovu. Eskimsku tehniku bacanja koplja koristili su kasnije i mnogi kitolovci.

Srednji vijek i prva stoljeća novog vijeka u vrijeme feudalnog društvenog poretka bila su izuzetno nesigurno razdoblje. Osnovna karakteristika toga vremena bile su do krajnosti naglašene klasne razlike i pravna nesigurnost popraćene neprestanim borbama i sukobima pojedinaca, obitelji, staleža, država, vjera, te različitih imperijalizama. Prema tome onaj tko je u to vrijeme želio sačuvati svoju slobodu i obraniti se od svih mogućih ugrožavanja trebao je dobro znati rukovati oružjem. U Europi u to vrijeme postoje posebni staleži ratnika po zanatu, tzv. vitezova kojima su rat i lov bili glavni sadržaji u životu (slično japanskim samurajima). Ovi ratoborni i surovi vojnici bili su vješti ratnici a što je sve bilo plod trajnog i svakodnevnog vježbanja. Taj je stalež svojim načinom života i svojim stavovima dugo vremena davao ton i pečat društvenom životu feudalne Europe. Među tekovinama koje je viteški stalež ostavio u naslijeđe kulturi srednjega i novog vijeka na prvom se mjestu ističu njihove viteške igre.

Sudjelovanje na takvim igrama bila je vitezu idealna prigoda da pred širokom publikom pokaže svoju vještinu i hrabrost u borbi s oružjem. Iako su sve potekle iz istog izvora, srednjovjekovne viteške igre nisu jedinstvene, naime postoji mnogo njihovih različitih oblika i varijacija širom Europe. U prvu bi skupinu išle viteške igre koje su se sastojale od borbe dvojice pojedinaca koje su se nazivale dvobojima, megdanima ili borbe većih skupina tzv. buhurti ili bagordi, koje su bile borbe oružanih pješačkih, a kasnije i konjaničkih skupina. Borbe su se odvijale s pravim ili tupim oružjem, a ponekad i štapovima da bi se kasnije

održavali turniri tj. borbe konjaničkih skupina prema prije dogovorenim pravilima.

U drugu bi skupinu išle sve igre kod kojih se natjecatelji nisu borili između sebe, već su se natjecali u nekoj od vojničkih tj. borilačkih vještina. Cilj u koji se gađalo mogao je biti najrazličitijeg oblika, a često je imao i neko simbolično značenje. Obje su spomenute skupine tih igri redovito bile popraćene paradnim povorkama ili drugim svečanim priredbama. Taj paradni element s vremenom je sve više dolazio do izražaja pa se tako u 16. st. većina starih igara tj. dvoboja pretvara u

Bacanje koplja je kao natjecateljska atletska disciplina uvedeno 1906. u Ateni

spektakularne kazališno-karnevalske priredbe velikog vanjskog sjaja, neobičnih i egzotičnih kostima, s mnoštvom alegoričnih igri s mnogo glazbe, plesa i umjetne vatre. Među glavnim oružjima vitezova na turnirima svakako je bilo i koplje.

Vitezovi su se služili kopljem za ubadanje tj. probadanje protivnika i njihovo koplje bilo je vrlo dugačko, a dosegalo je dužinu od uobičajenih tri metra pa čak ponekad i preko četiri metra. Borbu bi započinjali jašući na konju i držeći koplje ispod pazuha te su ubadajući kopljem nastojali pogoditi i probosti u trku svog protivnika. Nakon sudara kopljima borba se često nastavljala na tlu gdje su vitezovi upotrebljavali ostalo kraće oružje kao mač ili buzdovan. U povijesnim pisanim kronikama Europe vijesti o turnirima su prilično škrte i zabilježene su više slučajno nego u namjeri da se ti događaji zabilježe. Ipak, danas postoji mnogo raznih legendi o vitezovima. Tko još nije čuo za vitezove okruglog stola, kralja Artura i veliku vještinu baratanja kopljem viteza Lancelota i dr. Ipak, legende su jedno, a stvarnost je bila nešto posve drugo.

Povijesne kronike

Prva i kratka vijest u povijesnim kronikama o turnirima bila je zabilježena godine 842. na franačkom dvoru kada se održavalo svečano takmičenje kao jahanje u krugu. Ta bi kronika donekle bio najstariji podatak o organiziranju viteške igre (karusel) koji je kasnije u vrijeme baroka doživio svoje zlatno doba. Natjecanja i borbe kao

npr. buhurti i tjost, sežu u vrijeme davno prije srednjeg vijeka i postanka viteštva. To su najprije bila jednostavna natjecanja, a vitezovi su ih samo preuzeli te im utvrdili neka osnovna pravila. Za viteške turnire se u njemačkoj književnosti navodi da je prvi održan 925. g. u Magdeburgu, a organizirao ga je kralj Henrik I (Ptičar).

Spremnost za zaštitu boga, cara i dame

Glavni cilj viteškog odgoja bio je maksimalna spremnost za zaštitu boga, cara i dame. Oko 1350. započinje u nekim europskim zemljama postepeno propadanje vitezova i viteštva, a vještinu su vitezovi održavali učestalim borbama i čestim razbojničkim napadima lutajućih vitezova. Od tada potječe i riječ piquee, koja označava šiljak koplja. Također, godine 1527. odmetnuti carski plaćenici, nezadovoljni svojim položajem i tretmanom cara prema njima, napadaju i pljačkaju i sam Rim. Plaćenici su se između ostalog oružja u napadu vješto služili i oružjem helebardom (saqueboute) koje su bile i do pet metara dugačke.

Francuzi opet tvrde da je prvi turnir organiziran tek oko polovine 11. st., a pravila mu je sastavio francuski vitez Gottfried de Preville. Turnirska natjecanja kao potvrdu borilačke vještine naročito su voljeli krajeviti i bogatiji feudalci.

Tako u talijanskim kronikama stoji da je godine 1491. veliki talijanski umjetnik Leonardo da Vinci organizirao u Milanu

pompozni turnir. Možemo spomenuti i turnire u 15. st. koje je organizirao u Beču Maksimilijan Habsburški. Potkraj 16. st. turniri kao sistem natjecanja izlaze iz običaja (godine 1559. francuski kralj Henrik- Anri II poginuo je na turniru). S obzirom na to da su u početku igre bile prilično surove, a otuda i češki narodni

izraz za turnire klani (klanje), uz turnire su se nekoliko puta godišnje održavala natjecanja u različitim ratničkim vještinama koja su bila manje opasna po život. Među natjecanjima ove vrste osobito se proširila posebna igra gađanja kopljem u neki predmet, najčešće u обруč ili prsten.

Na obnovljenim olimpijskim igrama, bacanje koplja je kao natjecateljska atletska disciplina uvedeno 1906. u Ateni. Prije toga, prvi službeni svjetski rekord postavio je Šveđanin Eric Lemming 1900. s rezultatom od 49,32 m. Među ženama prvi svjetski rekord u bacanju koplja postavila je 1922. Čehinja Božena Švamkova. U novije vrijeme bacači koplja, kao npr. Jan Zelezni bacaju dobro izbalansirana metalna koplja i na duljine dvostruko veće od rezultata Lemminga. Jan Zelezni, češki bacač koplja, ušao je u legendu bacača kao trostruki olimpijski i svjetski pobjednik čije koplje leti na dužine i preko 94 m. Moderna tehnika bacanja koplja počinje se razvijati oko 1956. pojavom poljskog bacača, tadašnjeg svjetskog prvaka Januša Sidla, čija se bacačka tehnika i danas koristi kao uzor u mnogim stručnim publikacijama. ■